

7° Elle accepte *ognon* pour *oignon*.

8° Elle ne voit aucun inconvénient à ce que l'on écrive, *ad libitum*, *piéd* ou *pié*.

9° Elle accepte que les sept substantifs en *ou* qui prennent un *x* au pluriel: *bijou*, *caillou*, *chou*, *genou*, *hibou*, *joujou*, *pou*, rentrent dans la règle générale et prennent un *s* au pluriel.

10° Elle accepte *échèle* au lieu de *échelle*, conformément et à la prononciation et à l'étymologie.

11° Elle a décidé de régulariser l'orthographe des mots venant de *carrus* en écrivant *charriot* par deux *r*, comme s'écrivent tous les autres mots dérivés de *carrus*.

12° Elle est disposée, en examinant chaque cas, à ne pas s'opposer à la suppression de l'*h* dans les mots, dérivés du grec, où se rencontre la combinaison *rh*.

13° De même, notamment pour les mots de création scientifique, elle aura pour tendance de favoriser l'*i* plutôt que l'*y* grec.

14° Elle est favorable à la proposition d'écrire *sizain* comme on écrit *dizain* et *dizaine*; et elle estime que l'on pourrait étendre cette réforme à *dizième* et *sizième* (au lieu de *dixième* et *sixième*) par conformité avec *onzième* et *douzième*.

Telles sont les résolutions que, pleine d'estime pour les excellentes intentions de la *Commission chargée de préparer la simplification de l'orthographe française*, comme pleine de respect pour la compétence et le savoir de cette Commission, mais voyant quelquefois d'une façon différente les intérêts de la beauté et aussi de la facile propagation de la langue française, l'Académie française a cru devoir prendre.

DOS PROVENÇALS ADMIRADORS DEL CÒDICH BARCELONÍ DE "LES BONES COSTUMES DE LA MAR"

Ab anterioritat al segle XVIII^a ja despertava la curiositat y admiració dels homens d'estudi extrangers lo còdich consuetudinari marítim, vulgarment apellat *Llibre del Consulat*. No'm refereix precisament a cites y elogis curts y solts en mitg d'obres de diferents materies com alguns que ha recullit en Capmany, començant per la menció que en feu Geroni Paulo a les darreries del segle XV^a, sinó millor a les manifestacions serioses de lletrats que havien examinat y analitzat detingudament dit còdich o havien expressat lo ferm desig d'estudiarlo y trauren substància.

Entre aquests derrers creyèm que pot comptarsi un eruditíssim provençal, contemporani d'Esteve Cleirac, del girondí autor d'un treball sobre les lleys marítimes, y lo qui no ha estat conegut o recordat fins ara per los catalans en aquest concepte d'admirador de la nostre com-

pilació de costums. Es aquest ilustre provençal En Nicolau Claudi de l'abri, senyor de Peirese, conseller en lo Parlament de Provença, home de lletres, nascut en 1580 prop de Tolón y mort a Aix en 1637.

Peirese perseguia ab extraordinari afany tota obra, tota publicació hón presumís trobarhi notícies històriques de Catalunya, principalment del període en que la Casa comtal de Barcelona governà la Provença marítima. Y aital afany y cura se descobreix tot seguit al recorre la colecció de les seves lletres, tant de les endreçades a son germà Palamede, senyor de Valavez, com a En Borrilly y com al advocat de París Dupuy, conservades en la Biblioteca pública de Carpentras.

Ademés de les lletres que fan menció del *Llibre del Consulat*, citarem també algunes en que parla de fets referents a nostra historia, per demostrar lo que havèm indicat del conexement que volia tenir En Peirese de tot lo relacionat ab lo passat de Catalunya.

Ab data d'Aix, 10 maig 1626, dirigia una lletra a París al seu citat germà Palamede, en la que li deya: «J'ay receu une lettre de Mgr. le Legat (*lo cardenal fray Barberini*), que m'avoit esté retenüe six semaines par Jean Bouteau; vous la trouverez bien plaine d'honnesteté, dattée deux jours aprez son arrivée à Barcellone, et il avoit desja faict travailler à une curiozité de noz Comtes de Barcellone dont je lui avois parlé par hazard quand il me demandoit si je n'avois poinct veu ou eu entüe de voir l'Espagne, à quoy je respondis que je n'en eusse eu enuie que pour voir Barcellone, et specialement l'abbaye de Poblet où estoient enseveliz noz contes de Provence, dont j'eusse volontiers prins les épitaphes et portraicts. Mais il me dict qu'il les verroit luy mesmes en passant volontiers, et me les feroit coppier, comme vous verrez qu'il avoit commencé de faire desja».

De la mateixa manera que aprofità l'anada del cardenal Barberini a Catalunya per encarregarli l'arreplech de noves històriques, tres anys després, aprofità lo viatge a Catalunya del P. Jean François, provincial dels Mínims de Provença, concorrent al Capítol general del orde que devia celebrar-se a Barcelona, per encomanarli la compra de certs llibres, llavors publicats en la nostra terra. Així ho comunicà a Dupuy per lletres de 28 abril y 25 maig 1629. Deya en la primera: «J'ai desja envoyé en Espagne la memoire des livres qui y sont nouvellement imprimez, par un religieux qui va au chapittre des Minimes à Barcelonne avec lettre de credit d'un marchand de Marseille». Afegia en la segona: «Vous verrez ce qu'on escript de Marseille touchant l'interdiction pretendüe du commerce de France faicte en Espagne le 16 de ce mois ou environ. J'ai receu une lettre du P. Jean François, Provincial des Minimes de ce país, qui est allé au chappittre general à Barcellone, d'où il m'escript de la mesme datte du 16 may, touchant certaines particularitez de livres dont je l'avois chargé, et ne dict rien de telle interdiction».

Se descobreix l'intenció d'En Peirese de servir-se d'obres catalanes

per escriure la part de la història de Provença corresponent al període de la dominació catalana y fins de fer investigacions en l'arxiu de la Corona d'Aragó, perquè en una lletra de 19 setembre 1627, que endreça a En Dupuy, li deya que pensava anar a Marsella per treballar al arxiu y que alguns oficials del mateix per servirlo millor «on escript jusques a Barcelone mesmes sur ce subject».

Noresmenys, en la lletra endreçada desde Beaugentier (17 janer 1631) a M. Borrilly, veyèm que M. de Mauvans havia preguntat a En Peiresc si sabia la data exacta del casament del infant Jaume de Mallorca ab la reina Joana, y al manifestar que la majoria dels autors la posan en l'any 1363, afegeix: «Qu'il ayt esté jamais en Provençe les auteurs n'en ont pas faict de mention et ne se tint guieres prez d'elle d'autant qu'elle ne le voulut pas laisser couronner Roy, ni regner, ains seulement luy donna la qualité de duc de Calabre, dont il se picqua, et s'en alla retrouver son père en Hespagne, d'où il envoya une cinquantaine de volumes de beaux livres à la dicte Royne Jeanne, lesquelz furent debtenus quelque temps à Aix dans les Archives». Un erudit com en Peiresc no podia recordar sens gust y cobejança aquella remesa de manuscrits notables, que no se sab si arribaren a mans de la Reyna de Nàpols (1).

Emperò, de tot lo de Catalunya lo que més interessava a En Peiresc era lo *Llibre del Consulat*, com devèm suposar per la satisfacció ab que s'apressurà a comunicar a son amic Dupuy que havia adquirit un manuscrit del citat còdich. Sembla que En Dupuy treballava en una obra jurídica sobre naufragis y que havia demanat noves y apuntacions referents a aquesta materia en lo territori de Provença a En Peiresc. Aquest li escrivia lo següent desde Aix, a 2 agost 1627: «J'ay par mesme moyen retrouve mes trois editions du livre du Consulat tant de Barcelone de l'an 1523 in 4º, que de Provence l'an 1577 in fº et de Venise de l'an 1584 in 4º, mais les deux dernieres ne valent rien au prix de la premiere, dont le langage est cathalan, pour le moins celuy des reglements et ordonnances des roys d'Aragon, contes de Barcelonne, qui y sont adjoustez depuis l'an 1270 en ça tant devant que derriere. Car le corps principal de cette compilation est escript en langage fort conforme a nostre provençal, et on y a adjousté auparavant les reglements concernant l'election et jurisdiction des consuls establis par le roy Jacques d'Ara-

(1) En Peiresc també s'ocupa, en una de les seves lletres, de les *Tables astronomiques*, de R. Emmanuel, manifestant que havia alguna vegada pensat si havien estat compostes a Tarraçona: «J'avoys une fois voulu revóquer en doute que cez tables n'eussent esté composées en la ville de Tarracone en Espagne plustost qu'a Tarascon, mais oultre que la lettre S n'y est pas ohmise au texte hebraique, il met l'haulteur du pole de 44 degrez qui ne convient pas trop mal à Tarascon et pour la longitude, il la met esloignée de l'Orient de 9 heures 46 qui ne reviendroit pas peult estre si bien à la situation du Rhosne, à le commander à l'opposite du meridiem des Azores.»

gon, conclud par cez mots (a cy acaba l'orde judiciari de la Cort dels Consols), et derriere y a-t-on adjousté aussy divers autres reglements et ordonnances du roy Pierre d'Arragon et autres jusques a Ferdinand en l'an 1481, qui sont en language cathalan ou espagnol. Or le corps principal de ce livre est divisé en deux parties, l'une est intitulée Les bones costumes de la mar ou bien Les leys et ordinacions de actes maritims mercantivols, et l'autre Ordinacions en fet de armada maritima ou bien Ordinacions de tot vixel que armara per anar en cors et de tota armada qu'es faça per mar. Il y a divers reglements tant de la chargé d'amiral primitive, qui estoit bien differente de ce qu'on en a fait depuis, et des armées navales que des simples maistres de navires et autres officiers ou ministres et quelque chose touchant le naufrage, bien que de peu de consideration. A la fin de ces reglements il y a des certificats des approbations qui en ont esté faictes en divers lieux de la chrestienté en divers temps, qui ont, à mon advis, grand besoing d'estre exactement examinez pour avoir moyen de penetrer plus avant dans l'origine et antiquité de cette compilation. A quoy je vous promets de travailler les premiers deux jours de loisir que je pourray avoir.»

Aquest erudit, que ja possehia en la seva biblioteca tres diferents edicions del *Llibre del Consulat*, y que per les noticies que'n dona a En Dupuy demostra que'l tenia estudiat, encare volgué adquirirne un còdex; un exemplar manuscrit, en lo que tot seguit observà que hi mancaven les dates de les aprobacions de la compilació y no content ab tot axò volgué també demanar noves y fer consultes a propòsit del dit Llibre a Italia y a Llevant, potser a Alexandria y Constantinopla. Aquestes interessants manifestacions feya al propi Dupuy en lo post-scriptum de la lletra datada a Aix, a 28 setembre 1627: «Depuis ma lettre escripte j'ai receu encor aujourd'hui d'Avignon le livre m. s. du Consulat de mer, dont le Sr. Aleandro m'avoit donné advis, qui s'est saulvé tout a temps au moment qu'on l'alloit employer à faire des cartons, car il n'est escrit qu'en papier. Il est en langue catalane en mesmes termes à peu prez que l'edition de Barcelonne, mais le meilleur y manque, sçavoir est les dattes des approbations des loix maritimes et y a de plus quelques reglements maritimes du roy Pierre d'Aragon de l'an MCCCCLXXIII que je n'ay pas encores conféré avec l'edition, où je pense qu'il y aura quelque chose de plus qu'en l'edition, mais ce n'estoit pas cela que je cherchois. Je rechargeray à Rome et à Florence et en Levant pour ce regard» (1).

(1) En lo registre 5, colecció Peiresc, en la Biblioteca de Carpentras, hi ha interessants extractes del *Llibre del Consulat* (edició de 1523), procedits d'indicacions y estudis per anar a Barcelona a fer una investigació sobre ls manuscrits del dit còdich. Veges en la *Collection de documents inédits sur l'Histoire de France*, los set volums de *Lettres de Peiresec*, publicats per M. Tamizey de Larroque (Paris, 1888).

Resulta, donchs, evident la admiració y lo coneximent d'En Peirese en quant se refereix al *Llibre del Consulat*.

Dues centuries després d'En Peirese, un altre erudit, qui, si no era nat en la Provença, cosa que ignoram, era completament provençal per ses aficions, estudis y llarga residència a Marsella, l'infadigable arxiver departamental de les Boques del Ròdanus, M. Lluís Blancard, féu seriosos estudis també del nostrecòdich de *Les bones costumes de la mar*.

Per los anys de 1876 y 1877 publicà En Blancard tres diferents articles en lo diari marsellès *Sémaphore* (n.ºs 15051 a 15107), que reunits y formant una notable memoria tornà poch després a publicar en un llibret titulat *Sur la date et le lieu d'origine du Consulat de la Mer* (Marsella, 1877).

A imitació del cèlebre Pardessus, En Blancard comença declarant que encare que es ell de nacionalitat francesa, l'esperit patriòtich no li priva declarar que lo *Llibre del Consulat* no es marsellès com algú havia suposat y que vol demostrar ab nous raciocinaments, alguns dels quals En Capmany apuntà ja, però sens cuidarse d'aduhir suficients proves, que es obra barcelonina.

Respecte de la data accepta la opinió d'En Capmany de que'l *Llibre del Consulat* es de mitjans del segle XIIIe, encare que procura precisar més lo temps, de manera que valentse del estudi de les monedes citades en lo dit còdich y del de certs documents reys ja coneguts, posa ab seguretat la seva redacció entre'ls anys 1266 y 1283.

Creyèm molt interessant fer una relació de les consideracions y de la argumentació que ha fundat En Blancard sobre la moneda millaresa, que es la expressió monetaria més usada del *Llibre del Consulat*, al qui anomenà axí en honor de la brevetat, malgrat de conceptuar més exacte lo títol de *Llibre de les bones costumes de la mar*.

La moneda millaresa era d'imitació aràbiga; la peça original, lo *dirhem* quadrat, fôu fabricada per darrera vegada en 1269 y, per consegüent, desde aquella data ja no hi hagué rahó de ferse la moneda d'imitació. Llavors tornà a terres cristianes, però rebuda no més per algunes poblacions com a especie no de curs sinó de cambi. Axí ve citada, en un document de 1282, del poble d'Evenza (?), hón la moneda corrent era lo reyal de Valencia. Los moros d'Espanya y de Berberia reberen correntment la moneda millaresa durant los dos primers terços del segle XIIIe en totes llurs transaccions mercantívoles ab los cristians. Partint d'aquestes observacions dedueix En Blancard que si l'expressió monetaria més usada en lo *Llibre del Consulat* es la moneda millaresa y son múltiple'l besant (moneda de compte que valia deu millareses), dit *Llibre* degué ésser redactat quan aquesta moneda tenia curs o sia durant los dos primers terços del segle XIII, poch més o menys. Fa notar que en lo *Llibre* hi figura citada catorze vegades la millaresa y'l besant, y solament dotze'l sou y la lliura; y ademés, la expressió de sou y lliura may no està definida. Una sola vegada'l nom

tòpich de dita moneda s'hi senyala; però es quan, per desçuit o error del amanuense, lo terme mètrich o terme de sou o lliura hi romàn sobreentès. En tots los altres casos les espressions de sou y lliura equivalen, segons En Blancard, a una fórmula de proporció, sens indicació d'especie monetaria, al contrari de la millaresa, que es una moneda perfectament especificada.

Es molt curiós lo càlcul que ha fet nostre autor per probar que'l besant del *Llibre del Consulat* es de moneda millaresa, besant de plata, no d'or. Diu que es lo besant múltiple de la millaresa per què en lo *Llibre* la relació d'aquesta darrera al primer es proporcional, de la mateixa manera que ho es la de sou a lliura. No pot ésser lo besant d'or, anomenat *besant del Garb* o *òbol del Emir*, per què resultarien molt alts los preus de certes coses senyalats en lo *Llibre*.

Efectivament, al fixar lo *Llibre del Consulat* la alimentació dels mariners en la nau disposa que se'ls dongui vi ordinari si la millerola no costa més de tres y mitj besants, y si'l preu corrent excedeix d'aquesta quantitat, llavors que se'ls dongui vi fabricat de figues en tant que no costi més enllà de trenta millareses. Donchs bé, essent lo pes de la millaresa de 1 gram y 40, a poca diferencia, la lley de $\frac{10}{12}$ de plata y la valor intrínseca de 0'26 francs, aquelles trenta millareses, preu màxim de la millerola del vi de figues o de raïms sechs, devèm evaluar-les en 7'80 francs. Y seguint aquest mateix compte, dita millerola de vi ordinari, tarifada al màxim de tres y mitj besants de millaresa, costaria 9'10 francs, preu acceptable, encare que un xich alçat per a aquell temps. Si's tractés de besants d'or, resultaria que la millerola del vi ordinari haguera costat, en la XIII^a centuria, a rahó de 4'77 franchs lo besant, uns setze franchs o sia quasi lo mateix preu d'avuy, cosa inadmissible. Per consegüent, lo besant del *Llibre* es lo besant de millaresa, besant de plata, y com aquesta moneda corria en lo segle XIIIe, d'aquella centuria es la redacció del *Llibre*. Precisa y fixa En Blancard que la redacció no pot ésser posterior a 1282, donchs en aquest any la moneda millaresa ja havia acabat d'ésser moneda de curs en nostra terra y subsistia no més com a moneda de cambi.

L'argumentació d'En Blancard resultarà modificada o rectificada en part per un recent treball del nostre eminent numismàtic senyor Botet y Sisó, llegit en lo Congrès d'Historia de la Corona d'Aragó, dedicat en 1908 al centenari de la naxença de Jaume'l Conqueridor. En Botet diu que la moneda millaresa no figura quasi may en documents catalans relatius a contractes entre particulars, lo qual indica que o no corria o tenia molt limitada circulació; emperò que figura en llicències d'encunyació atorgades per Jaume I y sos nets Alfons II y Jaume II. Afegeix que'l nom *millaresa* se donava a la moneda d'argent de major valor que encunyaren los emperadors d'Orient y que era coneguda més generalment al Nort d'Àfrica y al Occident d'Europa ab lo nom de *besants*, haventla imitada, al menys en sa lley y pes, los

alarbs. Després los pobles cristians del Mitjorn de França y de la Corona d'Aragó la imitaren també de la millaresa aràbiga, en la XIII^a centuria. Los documents presentats per En Botet senyalen encunyacions de moneda millaresa a Catalunya desde 1225, a Aragó desde 1261 y a Valencia desde 1262, sempre millareses de 10 diners de lley ab plata d'11 y $\frac{1}{2}$ diners de fi. En 1272, Jaume I encare concedia llicencia a Bernat de Torres per encunyar millareses y quirats en la illa de Mallorca.

Regoneix també En Botet que a Catalunya, Valencia y Mallorca, al igual que a Montpeller, la millaresa era fabricada per servirsen no més que'ls mercaders, que se l'emportaven a Llevant per fer les compres a Siria, Egipte y Berberia, y per axò en les esmentades concessions d'encunyació atorgades per Jaime I, s'imposava quasi sempre als moneders la obligació de vendre-la al engròs als dits mercaders, ab prohibició de cedirla a la menuda a altres persones.

Lo descobriment que ha fet En Botet y que més modifica o rectifica la argumentació d'En Blancard, és que l'encunyació de millaresa a Catalunya se perllongà fins a les darreríes del segle XIII^a, existint confirmacions dels primers anys del regnat de Jaume II de llicencia de fabricació d'aquella moneda. En la seva notable obra *Les Monedes Catalanes* (volúm II, plana 92), cita la reyal carta de janer 1292, manant que fos respectada a Pere Arnal, *magistrum monete milarense*, lo privilegi que li atorgaren Jaume I y Pere II. Axò sembla justificar que a Barcelona perdurà l'encunyació de millareses fins a 1292 y potser alguns anys més tart.

Per consegüent, aquesta perllongació en la dita fabricació no permet reduir a tant estrets límits, com ho feu En Blancard, lo període en que pogué ésser redactat lo *Llibre del Consulat*, atenent al temps en que la millaresa era moneda corrent.

Emperò, En Blancard, además del estudi de la moneda, acudí, com ja havem indicat, al de certs documents reyal. Observà primerament, com Capmany, que l'estatut donat als cònsols de la mar de Valencia, creats en 1283 per Pere II, ja fa menció de les *costumes escrites de la mar* que s'aplicaven a Barcelona, de la mateixa manera que lo decret de la institució del jutge d'apelació, del any següent. Lo que estudia baix un nou aspecte son les ordinacions per lo govern de les naus barcelonines, fetes per los prohoms de mar de nostra ciutat y confirmades per Jaume I en 1258, traduïdes y publicades per Capmany (*Apéndice á las costumbres marítimas del libro del Consulado*, Madrid, 1791). Descobreix En Blancard ací una disposició especialíssima del *Llibre* y de les *Ordinacions*, lo *comú*. En lo *Llibre* està en lo títol XIII (edició Capmany), nòn tracta de les obligacions mútues entre'l patró y'ls parçoners o socis de la nau, y en les *Ordinacions*, en los apartats 15 a 17 (Capmany, *Memorias Históricas*, vol. II, plana 23).

Lo nom de *comú* se donà en Catalunya a un contracte desconegut

en Marsella y en la majoria dels ports del Mediterrani, contracte anomenat *la columna* en la *Taula Amalfitana*. Consistia en que les aportacions de quantitats dels associats eren reunides en comú, formant una columna de entrades qual explotació, en terres estrangeres, produïa perdues y ganancies que eren repartides entre'ls socis a prorrata.

Creu, per lo tant, En Blancard, que no trobantse usada la denominació de *comú* més que en les Ordinacions de 1258 y en lo nostre còdich marítim, aquest fet ja estableix un lligam característich entre abdós textos, que tenen un mateix esperit, esceptuat en un punt important, en la manera de resoldre los conflictes en la nau. Lo còdich posa com a regla fonamental que encare que tota greu decisió allí dintre deu pendres per majoria de vots de tots los interessats, la execució correspon al patró, mentre les Ordinacions encarreguen la execució a dos delegats elegits en cada nau. Y aytal discrepància significa per En Blancard que dites Ordinacions y lo còdich marítim no pogueren tindre simultaniament força de llei, y per consegüent, que, en 1258, lo *Llibre de les bones costums* no estava encare en us a Barcelona. Opina també que tingué escassa duració aquella disposició de les Ordinacions sobre'ls dos delegats y que'l mateix rey va anul·larla implícitament en 1266, quan concedí al Consell Municipal barceloní la facultat de nomenar tots anys dos còsols per les naus que anaven a Llevant, ab plena jurisdicció de governar y punir als regnicoles viatjants o residents en aquelles terres llunyanes. Això li acaba de demostrar que la redacció del *Llibre del Consulat* es posterior a 1266 y anterior a 1283.

Al entrar a tractar del lloch d'origen d'aquest notabilíssim còdich, comença recordant la afirmació d'En Raynouard, de que la llengua del llibre es la catalana, y corrobora tan autoritzada y indiscutible opinió fixantse en que era regla comuna a tots los dialectes o variants provençals que'l nominatiu singular del substantiu masculí prengué la *s* y no la prengué lo nominatiu plural, o sia la anomenada *regla de la s*. Lo comú y l'hom s'escrivien lo *communs* y l'*homs*. Això no's veu en lo *Llibre del Consulat*, hón la *s* romà sempre patrimoni del plural.

Lo provençal se distingia també del llenguatge del dit còdich per la desinència plural dels noms acabats en *a*, en lo singular. Lo provençal marsellès conserbava la *a* al plural, mentre que en lo nostre còdich se transforma en *e*, àncora dóna *àncores*, vianda *viandes*, convinença *convinençes*.

Tot això es tan sabut y clar com que resulten també notables les desemblances lexicogràfiques entre abdós llenguatges.

Una volta regonegut que és lo català la llengua del còdich, vol En Blancard cerciorarse de que és aquesta la redacció primitiva. Observa que en lo segle XIII^a, mentre'ls documents de la cancelleria reyal estaven quasi sempre escrits en llatí, la custúm s'escrivia en vulgar. Així se veu en les disposicions d'armament de corsari unides des-

prés al *Llibre del Consulat* y fetes dintre de la XIII^a centuria. Creu ab seguretat que la redacció originaria del *Llibre* fôu també en català.

Emperò la part més ingeniosa del estudi d'En Blancard es la referent al lloch hón fôu redactat aquest còdich. Com ja havèm dit, no admet de cap manera la atribució a Marsella ni a Italia, y pensa que solament pot discutirse en quant a Valencia y Barcelona. Per justificar la major probabilitat a favor de Barcelona, no's limita a recordar què en la carta reyal de 1283, ja's diu als valencians que apliquin les costums de mar *que estaven en us a Barcelona* y altres proves indicades per En Capmany, sinó que cerca la prova en lo preu mínim que'l còdich ha senyalat al passatge ab nòlit (*fret* en francès) ab destinació a Llevant.

Anaven llavors en les naus, además de la tripulació, los passatgers, entre ells molts pelegrins a Jerusalem y'ls mercaders qui acostumaven acompanyar llur propries mercaderies. Hi havia passatgers qui portaven algunes vegades bagatges assats crescuts, que eren o semblaven una *portada* o *pacotilla*. Per aquesta rahó fôu necessari determinar què s'entenia per passatge ab nòlit y a fer pagar lo transport del bagatge excessiu. Los *Pacta nautorum* de 1246, fixaren lo preu del passatge de Marsella a Orient a quatre lliures de torneses, uns 80 francs d'avuy, per persona, y a tres sous de torneses, uns 3 francs moderns, per quinta de provisions y bagatge del passatger. La millerola, o mijera, de vi, pagava no més que dos sous. Aquests preus eren baxos; però los havien posat atenent a que sortien en gran nombre'ls passatgers per Llevant del port de Marsella.

A Catalunya eren més alts y existia un limit minimum de mercaderies per que fós lo mercader qui viatjava ab elles, considerat de passatge ab nòlit. Lo *Llibre del Consulat* senyalava'l preu dels deu quintàs, minimum marcat, a vint barcelles. En lo títol VIII, capítol 76 de la edició Capmany (plana 188), se disposa axí: «Senyor de nau es tengut a mercader de levar sa caxa e son lit... E sil mercader darà tant poch nòlit... si dona de vint barcelles en jus de nòlit, no li deu ésser tengut lo senyor de la nau de portar caxa... ne deu haver plaça de mercader».

Donchs bé, En Blancard demostra molt clarament que ací hi ha error, que may ha existit una moneda anomenada *barcella* y que aquesta paraula es abreviatura de *barcelonesa* referintse a lliura o a sou, abreviatura no entesa per algú amanuense, qui féu lo manuscrit que serví per la primera o primeres edicions del *Llibre del Consulat* y que omíti ademes distretament la paraula que devia qualificar la abreviada, o sia *lliura*. En Capmany no féu atenció a aquest detall y l'error continuà en la seva edició. En les obres de Salat y Botet y Sisó no hi figura la més petita menció de cap moneda dita *barcella*. No podia ésser un nom del sou per què, com diu En Blancard, si fossin *barcella* y sou denominacions d'un mateix valor, resultaria que aquell preu del

passatge de Catalunya a Orient, fixat en vint *barcelles* en lo citat capítol 76 del nostre còdich, seria tant baix que no arribaria a 14 francs d'avuy, que es lo contravalor de vint sous de reyal de Valencia o de vint sous barcelonins, y lo natural es que dit preu excedis de 80 franchs, que era'l senyalat per lo passatge desde Marsella.

Lo son barcelonès valia, en lo segle XIIe, la cincuantava part d'un march de plata fina; mas, en 1258 la citada moneda fôu fabricada a la talla de 72 al march y de lley de $\frac{1}{8}$ de fi. Es indubtable, per consegüent, lo que afirma Blancard; 1er, que la paraula *barcelles* del esmentat capítol 76 del *Llibre del Consulat* no té significació monetaria, y que no es més que un determinatiu de moneda catalana, la abreviatura mal reduïda de *barceloneses* (*barcelles*); 2da, que no convé aquest determinatiu a reys valencians; 3er, que no es determinatiu de sous per que resultaria insignificant lo preu del passatge de Catalunya a Orient; 4^{art}, que determina la lliura nostra, que valia catorze franchs d'avuy.

Axís resulta acceptable la tarifa del citat capítol 76, per què 20 lliures barceloneses com a mínim cost del nòlit satisfet per un mercader per tindre dret al transport gratuït del seu bagatge y sirvent, es una quantitat que equival a 280 francs, a rahó de catorze francs per lliura, y per lo tant, per analogia ve senyalat en igual suma de 280 franchs lo preu del passatge, molt més alçat que desde Marsella, que es lo natural y propi segons ja havèm indicat. Y de tot axò dedueix lògicament En Blancard que'l lloch d'origen del còdich de les bones costums de la mar fôu Barcelona y no Valencia. Si hagués estat Valencia aquell mínim del nòlit vindria senyalat en moneda valenciana.

Finalment, dit autor fa encare un altra observació curiosa. Trova que es una anomalia que senyali en moneda d'imitació aràbiga lo preu del passatge ab nòlit de Barcelona per les altres terres de la península y Berberia, que marca en vint besants de millarès o sia 52 franchs moderns y que senyali en moneda barcelonesa lo preu del mateix passatge per anar a Egipte, Acre y Armenia, que també eren pobles musulmans. Creu que prové la anomalia de que'l millarès, que era imitació d'especies berberisques, no tenia curs a Orient y de que llavors los catalans no sostenien ab dita part del món tant intenses relacions mercantívolas que fessin prou coneguda y abundant la moneda en lo mercat de cambi barceloní.

Al posar terme a la exposició del treball del erudit arxiver de Marsella sobre'l *Llibre de les bones costums de la mar*, devèm manifestar la satisfacció que experimentam al poguer continuar, després d'En Pardessus, lo nom d'un altre francès prou lleial y esport per no pretendre ocultar y dissimular la seva íntima convicció del origen català d'aquest còdich (1), en los moments precisament en que aparexen espa-

(1) En la sessió ordinària celebrada per aquesta Acadèmia en 21 abril de 1865 fôu llegida una memòria escrita en català per D. Ignasi Pallito, de Càller de Sardenya, titulada *El*

nyols mesquins d'esperit y que l'odi a aquesta terra los conduceix quasi inconscientment a regatejar en tot lo que poden les seves antigues glories, atribuint a altres pobles la famosa compilació, sens presentar proves positives, valentse d'arguments d'analogia y de congetures atrevides que may no han portat la demostració ni la justificació al camp de la historia. Malgrat de la llur reprobable tasca, les més de les vegades concretada a una lenta propaganda oral y privada; subsistirà més ferma la opinió tradicional de que deu figurar lleítimament en l'actiu de Catalunya lo *Llibre del Consulat*.

JOAQUÍM MIRET Y SANS

LIBRE LO QUAL SE APPELLA DE CONSOLACIO DE ARMITA (*)

COMPOST PER LO ILLUMINAT DOR RAMON LULL

CAPITOL I. DEL PREAMBOL

Deus glorios, de tots bens abundos per vostra saulesa e amor comensam aquest libre qui es de consolacio del Armità. Per un boscatge anaua Ramon consiros perço com vey a lo mon en tan torbat stament,

Consulat de mar de Barcelona, en la que aduhia proves y consideracions per demostrar la antiguetat d'aquest libre y la seva promulgació a Barcelona, negant les pretensions de Pisa, no obstant d'ésser Italia dit erudit.

Darrerament encare s'ha insistit en favor de Pisa com a lloch d'origen del *Llibre del Consulat*, per Adolf Schaubé en son treball *Das Konsulat des Meeres in Pisa* (Leipzig, 1888), citat en la pobríssima introducció den Sciolla a la nova edició italiana *Il Consolato del Mare colla spiegazione di G. L. M. Casaregi* (Torino, 1911).

(*) Al començar en aquest Botlletí la publicació del *Libre en lo qual se tracta de la intencio*, de Ramon Lull (volum V. plana 128), donarem una breu noticia del manuscrit de la Biblioteca de la Universitat de Halle del Saale, procedent del Convent de San Francesch de Palma, que conté además de la indicada obra y d'una composició rimada feta a requesta del Rey de Mallorca, un altre obreta titulada *Libre lo qual se appella de consolacio de Armità*. Lo *Llibre de la intenció* y la composició rimada han estat ja publicats a Mallorca, prenentlos d'altres manuscrits més antics que no'l de Halle. Per axò havem sospés la publicació que nosaltres havíem començat de la primera de dites obres en aquest Botlletí.

Respecte del *Libre de consolacio de Armità*, lo tenim per inèdit y havem decidit donarlo a llum. En lo copiós y ben fet catàlech dels escrits den Lull, publicats en lo volum 29 de la *Histoire littéraire de la France*, ve inclosa aquesta obreta entre les inèdites ab lo n.º 260 (plana 369). Manifesten los redactors del esmentat volum 29 que'l text català del *Libre de consolació de Armità* se trova en lo manuscrit llatí 10591 de Munich y en los 16431 y 16432 adicional del Museu Britànich, y que son aquests darrers del segle XV^è; per consegüent més antics que no'l de Halle. Mossèn Joan Avinyó en *El terciari francesc Beat Ramon Lull Doctor arcangetic y Màrtre de Crist* (Igualada 1912) acaba de publicar un catàlech de les obres del insigne polígraf, y entre les místiques hi posa, ab lo n.º 121, lo *Libre de consolació de Armità*, senyalantne un manuscrit del segle XIV^è a la Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca, y altre exemplar català formant part d'un manuscrit, en apariència del segle XV^è, a la Biblioteca Ambrosiana de Milán (Ms. II 8 inferior, folis 51-73).

En aquesta obreta, realment mística, que ara doném a llum, procura En Lull reconfortar a un anacoreta, qui sent flaquejar la seva virtut y austeritat, desitjant abandonar la vida solitaria y tornar a la mundanal. Com declara son propi autor a la fi, va escriurela a Messina, en 1313. — PERE BARNILS Y GIOL.